

Rondetafel e-boeken

“Als alle boeken onbeperkt op piratenwebsites ter beschikking zijn, moeten we niet meer investeren in de collectie, maar dat neemt onze opdracht om te begeleiden niet weg”

Julie Hendrickx en Inez Janssen
Foto's: Benoit Vermeeren.

Wat is de stand van zaken rond het lenen van e-boeken in Vlaanderen? Met die vraag in hun achterhoofd schoven Jan Bauwens, bibliothecaris van de faculteit diergeneeskunde Universiteit Gent, Bram Bresseleers, bibliothecaris van de openbare bibliotheek in Sint-Gillis, Barbara Lejeune, experte elektronische informatie aan de Universiteit Antwerpen en Johan Delauré, projectleider van het Vlaams E-boekplatform aan onze tafel.

Hoe zien jullie het e-boekgebeuren in een ideale wereld?

Bram: In een ideale wereld zijn e-boeken nog verder geëvolueerd. Ze zijn meer dan een EPUB-bestand en er is meer media-gebeuren rond. Nu worden nog maar de eerste stappen van een spannend avontuur gezet.

Jan: In ons geval, aan de universiteit, is een e-boek iets dat permanent beschikbaar is. Wij hebben een strikt omschreven aantal gebruikers, mensen met een UGent-account. Zij kunnen binnen en het boek is voor hen altijd en van overal ter wereld beschikbaar van om het even welk toestel. Of dat nu een smartphone, tablet of een thuis-pc is. Dat is onze focus. Met de beperkte collectie die we nu hebben, spreken we niet meer over uitleenen maar over beschikbaar stellen op dezelfde manier als de e-journals waar we al vijftien jaar mee werken. Dat is anders als bij een openbare bibliotheek.

Bram: Als we naar een ideale wereld gaan, klinkt dat ook voor een openbare bibliotheek heel aantrekkelijk.

Johan: Dat is het gevaar. Net zoals in romans heeft het ideale vaak een duistere of levensbedreigende kant. Als je naar een bibliotheek gaat die e-boeken vrij en onbeperkt toegankelijk van thuis uit ter beschikking stelt, dan wordt de bibliotheek overbodig. De fysieke bibliotheek tenminste. Dan krijg je een digitale bibliotheek die centraal eenmalig wordt ingericht zoals Gutenberg of de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (dbnl). De bibliotheek als lokale gemeentelijke inrichting komt er dan niet meer aan te pas. Een ander aspect is dat uitgeverij niet meer aan de bak komen als alles vrij beschikbaar is. Waarom zou je nog een e-boek kopen als je gewoon moet inloggen om het op je computer te hebben? Er bestaat geen businessmodel voor e-boeken voor de situatie waarin alles vrij en onbeperkt voor iedereen toegankelijk is. Auteurs zouden dan enkel nog schrijven omdat ze de nood voelen maar inkomsten zouden ze er niet meer uithalen.

Jan: De uitgeverij krijgt uiteraard wel zijn centen voor de e-boeken die via de bibliotheek ter beschikking worden gesteld.

Johan: In een academisch model wel maar wat als je dat dan transposeert naar een openbare bibliotheek? Hoeveel zouden we moeten betalen om e-boeken onbeperkt ter beschikbaar te stellen aan iedereen? Een uitgever zal al snel kijken naar de gemiste verkoop in plaats van het bedrag dat we nu als bibliotheek betalen.

Jan: Ik denk niet dat het noodzakelijk ofwel het elektronische boek ofwel het papieren boek is. Op onze faculteit kiezen veel lesgevers ervoor hun lesboek elektronisch aan te bieden. De cursus staat dan online en is voor iedereen elektronisch beschikbaar. Toch zien we dat veel studenten nog een papieren kopie kopen,

wat toont dat beiden perfect naast elkaar kunnen bestaan. Ook voor romans, mensen houden nog steeds liever een roman vast.

Johan: Daar zit toch een verschil. Voor een goede roman, inderdaad. In de Verenigde Staten echter zien we dat de paperback in elkaar is gestort en vervangen is door het elektronisch lezen op de e-reader. In zulke gevallen gaat het om boeken die men een keer leest en daarna niet meer in de boekenkast wil hebben.

Barbara: Ik denk dat het sterk afhankelijk is van het type boek.

Jan: Ja, in ons geval zijn het naslagwerken die ter beschikking zijn. Mensen openen die even, halen er een stukje tekst uit en zijn weer weg. Dat is eerder raadplegen dan lezen natuurlijk.

bij zich heeft. Nog niet alle standaardwerken zijn elektronisch raadpleegbaar gezien de uitgevers niet altijd meewillen. Maar dat verandert traag.

Johan: Dat is onbeperkt voor alle studenten?

Jan: We werken met drie *simultaneous users* per titel. Dus het kan gebeuren dat je als gebruiker toekomt het e-boek bezet is. Maar als je vijf minuten later weer probeert lukt het vaak wel. Dat heeft te maken met de aard van de boeken, vaak zijn het naslagwerken. Gebruikers controleren iets en zijn snel weer weg. Dat werkt vrij goed. Ik merk dat lesgevers zich steeds vaker komen informeren of er bepaalde boeken voorradig zijn op een platform en of we de papieren cursus ervoor kunnen ruilen. De

“OP DE MARKT ZIJN ER OP DIT MOMENT 30.000 TITELS ALS E-BOEK TER BESCHIKKING. DAT IS AL WAT, MAAR IN VERHOUDING MET DE COLLECTIE VAN EEN REDELIJKE BIBLIOTHEEK IS DAT NIETS.”

Dus er bestaat geen ideale wereld in verband met e-boeken?

Johan: Je moet je verwachtingen afstemmen op de realiteit. Bestaat de ideale vrouw of het ideale huis? Er is steeds een keerzijde. Bovendien is het onbeperkt ter beschikking stellen niet de taak van de bibliotheek.

Jan: Ik denk het streven van een bibliotheek net is om zoveel mogelijk informatie aan zoveel mogelijk mensen te laten zien. Onder welke vorm is van minder belang.

Johan: Het gaat ook om mensen de weg te laten vinden naar deze collectie. Als alle boeken onbeperkt op piratenwebsites ter beschikking zijn, moeten we niet meer investeren in de collectie, maar dat neemt onze opdracht om te begeleiden niet weg.

Hoe zouden jullie de huidige stand van zaken op vlak van e-boeken in de bibliotheek omschrijven?

Barbara: Moeizaam. Ik twijfel er niet aan dat studenten dit interessant vinden aangezien het veel voordelen met zich meebrengt: ze moeten niet meer naar de bib komen en de boeken zijn altijd beschikbaar. Maar het zijn de faculteiten echter die de e-boeken moeten aanschaffen en daar gaat het niet altijd goed. Bij de humane wetenschappen bijvoorbeeld lijkt men nog sterk vast te houden aan papier. Anderen zijn dan weer bijna uitsluitend op het elektronische gericht en worden geconfronteerd met beperkingen op het downloaden en op het aantal gelijktijdige toegangen. En daarom koopt men uiteindelijk toch liever het papieren boek. Natuurlijk speelt ook de prijs een rol. Het e-boek leeft zeker maar het komt moeilijk van start.

Jan: Een paar jaar geleden liep het bij ons ook helemaal niet. Uitgevers wilden ons enkel pakketten aanbieden waarin bijzonder veel boeken inbegrepen waren die we niet wilden. Boeken die we dan weer wel in onze collectie wilden, werden niet op zo'n platform gezet. Nu zit er een kentering in. Wij streven vooral naar een *hand picked collectie*. Onze professoren willen een bepaald boek, ik bekijk dan of dat het beschikbaar is. De meeste boeken zijn dat nog niet maar het groeit. Momenteel zitten we voor dierengeneeskunde met een collectie van een vierhonderdtal e-boeken. Dat lijkt niet zo veel maar het is wel een boekenplank die iedere student en onderzoeker altijd en overal

interesse is gewekt bij ons op de faculteit en ik stel ieder jaar opnieuw mijn vragen aan de uitgevers.

Johan: Werkt dat bij jullie met dragers of is het online?

Jan: Online, op een aantal platformen: MyiLibrary o.a. biedt boeken aan van meerdere uitgeverijen. We zitten ook voor een deel op het Wiley-platform en dat van Elsevier.

Johan: Dus voor die standaardcollectie van dierengeneeskunde die je steeds bij je hebt, heb je wel wifi nodig? Die kan je niet op een e-reader zetten?

Jan: Inderdaad. Het kan niet. Dat is ook het concept niet. Je moet het niet downloaden, niet printen, niet op je harde schijf zetten. Het staat simpelweg ter beschikking.

Barbara: Toch is dat wel vaak nog de heersende mentaliteit. Mensen willen het hebben. Ze willen het kunnen printen of downloaden, maar daar zijn restricties op.

Johan: In de Nederlandse openbare bibliotheken is er ook enkel online toegang. Tijdens onze ronde bij de Vlaamse bibliotheken kregen we daar heel wat negatieve reacties op. Daarom zijn wij geëvolueerd naar het concept van een app die te downloaden is op tablets. Die app moet zorgen voor een gesloten omgeving zodat de uitgever er alle vertrouwen in kan hebben dat de boeken niet verder verspreid zullen worden en dat lezers ze niet langer bij zich houden dan de afgesproken leentermijn.

Dus iemand met een Kindle kan geen e-boeken lenen?

Johan: Iemand met de klassieke e-reader kan er inderdaad niet aan. Dat is spijtig want doorgaans zijn zij veellezers. Anderzijds zien we aan de statistieken dat de e-readerverkoop overal stelselmatig achteruit gaat en die van de tablets stijgt.

Is er vraag van de gebruikers?

Bram: Er zijn bibliotheken waar de vraag reëel is. Bij ons, in Sint-Gillis is dat niet zo. Wij lopen nog enkele digitale kloven achter (lacht). Wij haalden pas enkele weken geleden de VHS-video's definitief uit de rekken.

Johan: Wij horen van bibliotheken dat zij vaak aan de balie die vraag krijgen. Zij spelen die dan naar ons door. Zo weten wij dat er toch enige urgentie is om ervoor te zorgen dat de bibliotheek haar publiek dat alternatief kan aanbieden.

Jan, jij vermeldde dat er een aanbod is voor wetenschappelijke bibliotheken maar meestal niet wat je zoekt.

Jan: Dat was een aantal jaren geleden. Toen vond ik eigenlijk niets maar nu lukt dat vaker omdat uitgevers die markt ontdekken en misschien wel inzien dat de andere verkoop daar niet noodzakelijk door tot nul zal vervallen.

Johan: Ik vind dat straf. Bij wetenschappelijke bibliotheken is het e-boek dus vooral een complementair gegeven.

Is de aanbodzijde bij openbare bibliotheken voldoende?

Johan: Op de markt zijn er op dit moment 30.000 titels als e-boek ter beschikking. Dat is al wat, maar in verhouding met de collectie van een redelijke bibliotheek is dat niets. Wat we als e-boek mogen aanbieden in de bibliotheek is dan nog een andere kwestie. Wij krijgen in onze onderhandelingen met de Vlaamse uitgevers zicht op een driehonderdtal titels. Dat is niet veel maar we proberen er iets moois van te maken door driehonderd sterke titels neer te zetten. Dat het aanbod zo beperkt is op dit moment is niet steeds een gevolg van onwil bij de uitgevers. Zij kunnen niet alles uit hun fonds meteen in digitale vorm aanbieden. Vaak bezitten ze de noodzakelijke rechten niet om een boek digitaal uit te geven of hebben ze er simpelweg geen EPUB-versie van. Idealiter zou er in de openbare bibliotheek complementariteit zijn. Ik koop bijvoorbeeld één keer *Vijftig tinten grijs*, het papieren boek en al de rest schaf ik digitaal aan want je weet dat het toch geen blijver is. Bestsellers zou je op die manier kunnen aanpakken. Ook voor klassen breiden de mogelijkheden zo uit.

Barbara: Zijn het enkel Belgische uitgevers?

Johan: Ja. Ik ben enkele keren naar Nederland geweest, maar onze Nederlandse zusterorganisatie BibliotheekNL is al aan het praten met die uitgevers. Het is niet goed om dan op twee sporen te gaan lopen. Het is ook een startproject. Laten we het even in Vlaanderen doen met onze Vlaamse uitgevers. Het is ook Vlaams geld tenslotte.

Er werd gesproken over moeilijke onderhandelingen. Slaat dat op de uitgevers?

Johan: Ja. Normaal werken bibliotheken samen met boekhandels. Maar bij e-boeken komt de boekhandel er niet aan te pas. Je moet rechtstreeks met de uitgever gaan praten. Bij Bibnet wilden we dat eigenlijk niet opnemen maar dat is nu wel de realiteit. Er is geen andere oplossing. Een bibliotheek kan niet aan e-boeken geraken tenzij dat ze met de uitgevers onderhandelt. Aangezien het niet zinvol is dat 300 bibliotheken met 300 uitgevers te laten gaan praten, plaats je daar best een organisatie tussen.

Jan: Ook zijn er zeer grote uitgeverijen. Die hebben vaak geen aanspreekpunt. Onderhandelen is er daar niet echt bij. Het wordt aangeboden of niet. En het kost bovendien te veel.

Johan: Onderhandelden jullie niet?

Barbara: Voor pakketten bijvoorbeeld wel.

Jan: Maar die pakketten kosten veel geld terwijl er vaak veel

rommel tussen zit. Het hangt er ook wel wat van af met wie je praat bij een uitgever. Bij Elsevier hebben wij een pakket kunnen samenstellen dat eigenlijk zeer goed is.

Johan: Welke prijs betalen jullie dan zoal per kop?

Barbara: Meestal is dat gebaseerd op de 'list price', de prijs van het papieren exemplaar, en doen ze er een percentage bij of af. Het kan variëren want je hebt uitgevers waar ze voor specifieke boeken vragen hoeveel gebruikers er zullen zijn of hoeveel studenten we hebben.

Jan: In het model van MyLibrary is het gebruik beperkt tot drie users per sessie. Maar soms laten ze meerdere gebruikers toe voor bepaalde perioden. Ze tonen je dan statistieken om aan te geven hoe veel meer het gebruikt werd. Daarna wordt de bibliotheek uitgenodigd om dat moment te verlengen.

Johan: Is de licentieprij in functie van uw studenten dieren-geneeskunde?

Jan: Niet noodzakelijk. Het is een onderdeel van het beleid van de Universiteit Gent om dat steeds voor iedere student open te zetten. Dat kost ons meer, maar het is een beleid waaraan we meewerken omdat je je als faculteit anders begraaft.

Zien uitgevers bibliotheken als volwaardige spelers op dat vlak?

Barbara: Ze contacteren ons dus ze zien ons wel als een partner. Langs de andere kant heb ik de indruk dat sommige uitgevers rechtstreeks naar de gebruikers proberen te gaan, naar de docenten.

Bram: Uitgevers stonden niet zo te springen voor de openbare bibliotheken.

Johan: Het is duidelijk dat de professionele academische wereld de digitale weg opgaat. De uitgevers zien dat en moeten er een antwoord op geven. Ze kunnen dat ten hoogste wat vertragen. Met betrekking op het algemene boek, het A-boek, zitten ze met dat besef nog op de wip. Ze vragen zich af of ze het nog kunnen tegenhouden. Ze lezen ook dat het sterker wordt, maar het is niet zo hard als in de wetenschappelijke omgeving. Ze twijfelen en kijken daarbij naar de muziekindustrie. Daar zien ze een hele sector verdwijnen omwille van het digitaal kopiëren. Ze zijn beducht. Ze zijn niet a priori tegen, maar ze hebben angst om een foute beslissing te nemen en zichzelf zo het leven onmogelijk te maken.

Komen er dan veel voorwaarden bij kijken?

Johan: Ja. En het hield niet op. Ze stappen dan uiteindelijk mee in een pilootproject, maar dat moet expliciet een einde hebben. Uitspraken over later doen uitgeverijen bewust niet. Bij hen leeft de angst dat de content gepercipieerd wordt als gratis, daarom willen ze dat de bibliotheek een minimumbedrag vraagt aan de eindgebruikers. We zijn gekomen tot een model van vijf euro voor drie uitleningen. Dat bedrag gaat niet allemaal naar de uitgever want wij hebben ook een aantal kosten om alles te faciliteren zoals de servers en die app die gemaakt moet worden. Uiteraard krijg je dan 300 bibliothecarissen die argumenteren dat vandaag de fysieke boeken ook gratis met de gebruikers mee naar huis gaan en dat er niemand is die het idee heeft dat alles voor de openbare bibliotheek gratis is. Maar als wij de voorwaarden van de uitgevers niet aanvaarden, krijgen we de e-boeken niet. Dan kunnen wij een piloot gaan doen

met publiekdomeinboeken, maar dat is dan nauwelijks nog een relevante piloot voor het brede publiek.

Barbara: Ik vond het ook heel raar toen ik las dat er effectief nog geld zou moeten betaald worden om een e-boek uit te lenen.

Johan: Er is onlangs een wetenschappelijke studie geweest van Colpaert over betalingbereidheid en die zegt dat mensen bereid zijn (meer) te betalen voor bepaalde bibliotheekdiensten en dat er ruimte is om een prijsdifferentiatie te hanteren. Daarnaast houden de argumenten van de uitgevers wel steek. Het gratis verhaal is inderdaad niet levensvatbaar. De bussen in Hasselt rijden ook niet meer gratis. Het vragen van een klein bedrag

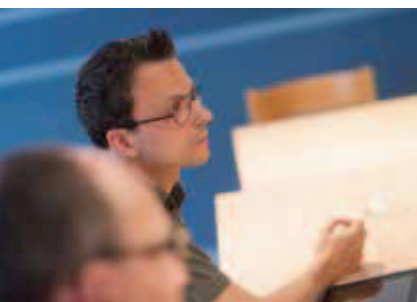
beschikbaar. En dus een administratie die dat kan controleren. Bovendien zou de bib in dat model ook de exemplaren moeten aankopen. 300 boeken kopen aan 10 euro, dat is 3000 euro. Voor een kleine bibliotheek is dat een te hoge instapdrempel. Ons huidige model is eleganter vinden we, maar er hangt een prijskaartje aan.

Bram: Ja, met het prijskaartje voor de gebruikers lijkt het moeilijk, maar ik denk wel dat het ingeburgerd zal geraken dat gebruikers mee betalen voor de reële waarde die ze daarvoor krijgen. Als de titel van een e-boek je niets zegt en je die 1,33 euro uit je abonnement niet waard is, dan wacht je tot die op papier beschikbaar is. We moeten er wel voor zorgen dat we op termijn eindigen met een model waarin de basisdienstverlening van de bibliotheek nog steeds gratis is en dat daar misschien ook oudere e-titels inzitten.

Johan: Zeker. In de sector zijn we net bezig met het afschaffen om geld te vragen voor bijvoorbeeld dvd's. We zien dat de uitleencijfers dan meteen terug omhoog gaan. Al is dat misschien eerder een kramp van iets dat uitsterft? Maar toch, nu komen wij binnen en zeggen dat er voor e-boeken wel geld gevraagd moet worden. Wat wel mee onderhandeld is, is dat men voor thuis lezen betaalt maar binnen de muren van de bibliotheek alles gratis aangeboden wordt. Dat is een basisdienst van de bibliotheek. Iedereen, dus ook mensen die weinig geld hebben, moeten toegang hebben tot non-fictie.

Zijn er nog andere uitleenmodellen gangbaar in openbare bibliotheken?

Johan: Internationaal zijn er verschillende. In Amerika heb je 'Overdrive'. Het heersende model binnen dat aanbod is dat de bibliotheek een exemplaar koopt en dat kan dan één keer tegelijkertijd uitgeleend worden (het "one-user-at-a-time book"-model). Er is ook het Harper Collins model: De bib koopt één exemplaar en mag dat zesentwintig keer uitlenen, eventueel gelijktijdig. Daarna moet het opnieuw ingekocht worden. Ook is er het jaar-licentiemodel. De toegang wordt gekocht voor een jaar, in dat jaar mag je met het boek doen wat je wil, maar na die periode moet je het opnieuw aankopen. Dan zijn er ook modellen waarbij je enkel online mag lezen zoals in de academische context. Public Library Online is er een toepassing van. Maar voor vrijetijdsboeken is dat echter vaak problematisch. Daartegenover staat het offline lezen met Adobe DRM. Gebruikers moeten daar een heleboel stappen doorlopen om de uitgever te verzekeren dat ze het boek niet zullen kopiëren. Bij de Scandinavische landen zagen we een model waarin de staat alle uitleningen betaalt. Ondertussen werd dat model al gestopt omdat het onbetaalbaar bleek. Bovendien verworden in een dergelijk systeem de uitgevers tot een vorm van staatsbedrijven. Strikt genomen kunnen ze eerder wat gaan publiceren want het wordt toch door de overheid gekocht en ter beschikking gesteld via de bibliotheek. Zo creëer je een markt die niet meer scherp staat om nieuwe dingen uit te geven. In Noorwegen hanteren ze dan weer een model waarin alle oude boeken, die van voor het jaar 2000, in een grote enveloppe komen die online onbeperkt ter beschikking staat van de Noren. Dat is een mooi model. Ik zou zoiets graag gerealiseerd zien voor boeken gepubliceerd voor 2000. Dat zou complementair zijn aan ons huidige bibliotheekaanbod want wat de bibliotheken vandaag aanbieden, stopt in het jaar 2000. Ook onze nationale bibliotheek zou iets mogen doen om zulke oudere werken aan te bieden. Misschien iets gelijkaardig aan de Nederlandse en Scandinavische regeling waar de uitgevers nog een vergoeding krijgen voor hun werken die meer dan tien jaar oud zijn.

Boven: Bram Bresseleers en Johan Delauré (op de voorgrond).
Onder: Barbara Lejeune en Jan Bauwens.

lost ook een begrotingsprobleem op voor de bibliotheek. Wij zijn gekomen tot een model met de uitgevers waarin we onbeperkte toegang tot de e-boeken mogen geven, maar we betalen per gebruik. Dat betekent dat we geen kunstmatige beperkingen moeten inbouwen, maar dat de bibliotheek wel meer kosten heeft hoe beter ze de e-boeken neerzet. Dat is een perfide logica. De enige drempel die je kan inbouwen is mensen mee laten betalen zodat de kosten gedekt worden naar gelang je volume stijgt. Zo zijn de uitgevers gerustgesteld en kunnen wij vertrekken met het piloottraject om te zorgen dat bibliotheken al wat ervaring kunnen opbouwen met e-boeken.

Jan: Moeten mensen dan nog naar de bibliotheek komen om het e-boek uit te lenen?

Johan: Nee, een keer om te betalen en een abonnement te krijgen. Op lange termijn zou je dat ook digitaal kunnen regelen. Maar je moet niet naar de bib om je iPad te laden. Een boek downloaden kan je thuis doen en je mag het vier weken houden. We hebben veel andere modellen afgewogen, maar dit is het meest elegante. Ook vereist dit model de minste overhead en de minste IT. Op een bepaald moment stonden we op het punt te kiezen voor een model waarbij je één exemplaar een bepaald aantal keren of zelfs onbeperkt kan uitlenen, maar wel sequentieel. Maar dan heb je IT nodig die kan zeggen welke bibliotheek een bepaald boek heeft en of dat momenteel uitgeleend is of

Een ander mogelijk uitleenmodel zou kunnen spelen met de duur van de toegang. Een e-boek zou je bijvoorbeeld een week mogen uitlenen bijvoorbeeld. Maar dan frustreer je allicht veel mensen. Wij opteerden voor vier weken.

Bram: In de commerciële verhuursector hanteren ze ook veel kortere periodes. Tot zelfs een dag. Ik vraag me af voor hoeveel mensen dat werkt.

Barbara: Dat heb je ook wel bij het *patron driven access* aankoopmodel voor wetenschappelijke boeken. Daar wordt soms ook gespeeld met lenen voor een dag. In dat model stel je alles open en bepalen de gebruikers welke boeken er zullen aange-

De Koninklijke Bibliotheek is daarnet even vernoemd geweest. Hebben zij hier een rol te spelen?

Johan: Absoluut. In Nederland zie je de Koninklijke Bibliotheek het voortouw nemen en een digitale bibliotheek uitbouwen, daar worden beleidsmatige stappen genomen. Voor zover ik weet ontbreekt dat bij ons.

Barbara: In Nederland archiveert de KB ook digitaal materiaal. Dat zijn niet noodzakelijk alleen e-boeken, maar ook tijdschriften.

Johan: Je kan wel e-boeken deponeren bij de KB, maar we zien daar weinig meerwaarde uit ontstaan. Het Vlaamse e-boek-

“BIJ UITGEVERS LEEFT DE ANGST DAT DE CONTENT GEPERCIPIEERD WORDT ALS GRATIS, DAAROM WILLEN ZE DAT DE BIBLIOTHEEK EEN MINIMUMBEDRAG VRAAGT AAN DE EINDGEBRUIKERS.”

kocht worden. Nadat een e-boek een aantal keren is geraadpleegd wordt het automatisch aangekocht. Maar vaak krijg je daar ook opties om ze alsnog eerst te lenen voor een korte periode, aan een fractie van de prijs. Die *short term loan* opties beginnen nu ook meer en meer op zichzelf te staan als model, maar in de wetenschappelijke bibliotheken zijn we niet gewoon om hiermee te werken.

Kunnen de openbare bibliotheken vraaggericht werken?

Bram: In het piloottraject niet. Dat biedt een bepaalde set e-boeken aan en niets anders.

Johan: Op lange termijn komt er allicht spanning op dat model. Zal er een Vlaamse collectie zijn waar alle bibliotheken toegang tot hebben? Of zal de bibliotheek zelf moeten zeggen voor welke titel ze wil betalen en voor welke niet?

Wanneer gaat het piloottraject van start?

Johan: Begin volgend jaar. Eerst kan iedereen wat warmdraaien en rond april hopen we dat de bibliotheken ermee naar de gebruikers kunnen stappen.

Hebben er al bibliotheken zich aangemeld?

Johan: De brief is nog maar pas weg. Maar we hopen toch op de helft. We moeten voldoende massa hebben om het project levensvatbaar te maken gezien er een aantal vaste kosten zijn.

Bram: Bijgevolg doen we eigenlijk een grote gok met een piloot over heel Vlaanderen. Elke bibliotheek zal dat anders ervaren. Voor de ene zal het goed gaan, anderen zullen zeggen dat ze er nog niet klaar voor zijn. Ja, zijn we er klaar voor? Wij misschien niet allemaal, maar het publiek wel.

Barbara: Het is ook sterk afhankelijk van de gemeente en haar bevolking. Als je veel oudere mensen hebt is het e-boekverhaal minder relevant.

Bram: In Sint-Gillis zou het voor een absolute minderheid van de gebruikers zijn. Toch, dat houdt ons niet tegen om daarvoor te kiezen. Ook Mediargus/Gopress is voor een fractie van je gebruikers. Om dat basispakket toegevoegd te houden aan de Bibliotheekportalen is in Brussel ook fel gediscussieerd.

platform is gegroeid uit het idee van een Vlaams depot voor Vlaamse e-boeken of van Vlaamse uitgevers. Maar we hebben natuurlijk geen archieftaak en daarom is het dus een platform geworden dat op korte termijn een aggregatie van alle e-boeken zal zijn.

Jan: Daar is wel nood aan. Aan de Universiteit Gent zitten al onze scripties en artikels in een depot dat in principe voor iedereen toegankelijk kan zijn. Als universiteit hebben wij de plicht om alles digitaal ter beschikking te stellen. Burgers betalen voor dat idee van open acces van wetenschappelijke informatie. Ze hebben het recht daartoe. Om dat effectief te gaan doen, daar ligt een rol voor de KB.

Hebben het VOWB (coördinerend orgaan inzake wetenschappelijk bibliotheekwerk in Vlaanderen) of Elektron (Wetenschappelijke Elektronische Bibliotheken) daar voor julie een rol in te spelen?

Jan: Voorlopig lijken faculteit per faculteit, universiteit per universiteit de uitgevers te benaderen.

Barbara: Een paar jaar geleden hebben een aantal hogescholen de e-boek-collectie van Springer gekocht. Dat was via een consortiumdeal via het VOWB aan echte dumprijzen.

En wat zijn voor Bibnet en het Vlaams e-boekplatform nu nog de voornaamste prioriteiten?

Johan: Ons pilootproject helemaal op de sporen krijgen. En dan evalueren. Er is nog veel werk te doen om het praktisch en technisch mogelijk te maken. Er zijn drie grote brokken: de overeenkomsten met uitgevers, de bibliotheken overtuigen en de technische voorzieningen uitbouwen. We hebben een voorproject gedaan dus we hebben al wat ervaring, maar we moeten nog een uitleensysteem hebben. De repository hebben we alvast. Alleen de app moet nog gemaakt worden. Tegelijkertijd maken we bibliotheken warm om in het project te stappen. Maar nog niet alle informatie is rond, er volgen nog enkele intensieve gesprekken met uitgeverijen. Zij hebben wel allemaal hun akkoord al gegeven maar er zijn nog voorwaarden, zoals dat betalend model, die in een contract moeten worden gegoten. ■■

IFLA Principles for Library eLending

Onderhandelen met uitgevers over het ter beschikking stellen van e-boeken voor bibliotheken is vaak een proces van lange adem. Daarom stelde IFLA richtlijnen op. Want bibliotheken overal ter wereld hebben dezelfde fundamentele opdracht: het garanderen van toegang tot kennis en informatie.

Bibliotheken en bibliotheekgebruikers willen dat e-boeken minstens even gemakkelijk te verkrijgen en te gebruiken zijn als fysieke boeken. Maar het verwerven van commercieel beschikbare e-boeken, onder aanvaardbare voorwaarden, blijkt niet eenvoudig te zijn. Uitgevers vrezen nog al te vaak dat het uitlenen van e-boeken hun verkoop zal ondermijnen.

Als auteurs en uitgevers bibliotheken de toegang tot e-boeken blijven ontzeggen, moeten ze bij wet verplicht worden om hun e-boeken ter beschikking te stellen van de bibliotheek, tegen redelijke voorwaarden. Wanneer uitgevers en auteurs een financiële ondersteuning genieten van de overheid, is dat een sterk argument voor een opgelegde publieke toegang tot de beschikbare werken via de bibliotheek.

1. **Bibliotheken moeten het recht hebben om gelijk welk commercieel beschikbaar e-boek te verwerven (door licentie of aankoop), zonder embargo.** Als bibliotheken hiertoe verhinderd worden door uitgevers en/of auteurs dan moet een nationale regeling deze toegang tegen redelijke voorwaarden voor bibliotheken alsnog afdwingen. Bibliotheken moeten bovendien ook in staat zijn zelf te bepalen wat zij aankopen. Het moet mogelijk zijn om specifieke titels te kiezen op basis van lijsten ter beschikking gesteld door uitgevers of verdelers om zo hun gebruikers toegang te bieden tot informatie en kennis.
2. **Bibliotheken moeten toegang hebben tot e-boeken onder redelijke voorwaarden en tegen een eerlijke prijs.** De voorwaarden moeten steeds transparant zijn en de kosten voorspelbaar.
3. **Een e-boeklicentie of aankoop moet de auteursrechtelijke uitzonderingen toegekend aan bibliotheken en hun gebruikers respecteren.** Daaronder het recht:
 - a. om een gedeelte van het werk te kopiëren;
 - b. om het werk te herformateren met het oog op digitale preservatie bij aankoop van een e-boek of een permanente licentie;
 - c. op interbibliothecair leenverkeer;
 - d. om een werk te herformateren om het toegankelijk te maken voor personen met een leesbeperking;
 - e. om technologische beschermingsmaatregelen te omzeilen om zo gebruik mogelijk te maken dat geen inbreuk maakt op het auteursrecht.
4. **De e-boeken moeten platformneutraal beschikbaar zijn en ontwikkeld zijn volgens standaarden voor toegankelijkheid.** Content moet gemakkelijk geïntegreerd kunnen worden in bibliotheeksystemen en online catalogi. Interoperabiliteit tussen platformen, applicaties, tablets en e-readers moet nagestreefd worden.
5. **Er moeten strategieën zijn om de langetermijnbewaring van e-titels door bibliotheken te verzekeren.** De beschikbaarheid van e-boeken mag niet in het gedrang komen door factoren zoals uitgevers die hun activiteiten stopzetten. Dit kan verzekerd worden door maatregelen zoals het gezamenlijk ontwikkelen van e-depots door uitgevers en bibliotheken en door het invoeren van een wettelijk depot voor digitale content.
6. **Diensten betreffende e-boeken moeten de privacy van de bibliotheekgebruikers respecteren.** Bibliotheken en hun gebruikers moeten weloverwogen beslissingen kunnen maken met betrekking tot het gebruik van en de controle over persoonlijke gegevens.

Met deze richtlijnen wil IFLA enerzijds wegen op lokale onderhandelingen met uitgevers op korte termijn en anderzijds een internationale wetgeving op lange termijn nastreven.

De volledige tekst is beschikbaar op <http://www.ifla.org/node/7418>.